

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ”**

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

**КАТЕДРА „СОЦИАЛНА, ТРУДОВА И ПЕДАГОГИЧЕСКА
ПСИХОЛОГИЯ”**

МИХАИЛ ПЕТРОВ ГЕРГОВСКИ

**„ПСИХОДИАГНОСТИКА НА КРИМИНАЛНОТО
ПОВЕДЕНИЕ НА ИЗВЪРШИТЕЛИ НА УБИЙСТВА”**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за присъждане на образователна и научна степен
„ДОКТОР”**

**Професионално направление Психология - 3.2. Юридическа
психология**

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Проф. д.пс.н. Бойко Ганчевски

София

2018 г.

Дисертацията се състои от въведение, изложение от две части с по две глави, заключение и приложена част. Обемът ѝ е 250 страници, от които **206 същинска и 44 страници** приложна част.

Обем: 250 страници

Литература: 344 източника, от които 128 на кирилица и 216 на латиница.

Таблицы: 22

Приложенията са три (3): **1)** Описваме видовете убийства (в България /по НОХД от Софийски градски съд/) и тяхната ситуационна динамика (анализ на случаи) инициирала тези насилствени деяния, и класифицираме психологическите профили от НОХД съгласно видовете профили, които се използват в България (ГДИН); **2)** Тестове и анкетен въпросник, използвани за психологическото изследване и информация от използвания статистически инструментариум; и **3)** Подробно описание на емпиричните данни от анкетния въпросник.

Защитата на дисертацията ще се състои на ..... 20..... г. от..... часа в зала....., Философски факултет, Южно крило, Ректорат на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на специалност „Психология“, кабинет № 60, Южно крило, ет. 3, в Ректората на СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита от катедра: „Социална, трудова и педагогическа психология” при Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ на ..... 2018 г.

Автор: Михаил Петров Герговски

Редактор: .....

Заглавие: Психодиагностика на криминалното поведение на извършителите на убийства

Тираж: 10 бр.

Съдържание на дисертационния труд:

ВЪВЕДЕНИЕ	7
ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР	10
ГЛАВА I. ФАКТОРИ ОПРЕДЕЛЯЩИ КРИМИНАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ НА УБИЙСТВА	10
I. Биологични	10
1. Хронология на изследванията	11
2. Теория на привързаността	17
3. Темперамент	19
4. Патология.....	19
II. Психологически	29
1. Социално-психологически теории.....	30
2. Личностно-психологически теории.....	38
ГЛАВА II. КЛАСИФИКАЦИЯ И ПРОФИЛИ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ НА УБИЙСТВА	47
I. Класификация на извършителите на убийства	47
1. Обща характеристика.....	48
2. Класификация на убийствата.....	49
II. Психологически профили на извършителите на убийства	53
1. Същност.....	53
2. История.....	53
3. Обща характеристика.....	54
4. Психологическо профилиране.....	56
5. Профили на извършители на убийства.....	57

ПОСТАНОВКА НА ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	62
ГЛАВА III. ПРОГРАМА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	62
1. Предмет, обект, цел, задачи и хипотези	62
2. Методика на изследването.....	64
3. Изследвани лица и процедура.....	68
I. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО	72
1. Емпирични данни от настоящето изследване и анализ на резултатите.....	72
2. Резултати по демографските данни.....	74
3. Резултати по тест ММРІ-2.....	77
4. Резултати по методиката за „Избор на ценности”.....	82
5. Резултати по самооценката.....	83
6. Резултати от анкетния въпросник.....	85
ГЛАВА IV. ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРОФИЛИ НА КРИМИНАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ НА УБИЙСТВА	90
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	175
I. Изводи	175
II. Препоръки	180
Библиография	181
ПРИЛОЖЕНИЯ	206
Приложение 1.....	207
Приложение 2.....	223
Приложение 3.....	239

I. АКТУАЛНОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Нарушената солидарност в обществото е основна причина за отклоненията от социалните норми. Тази истина е намерила категорично потвърждение в многовековната история на човечеството. Както и в повечето съвременни държави, ръстът на престъпността и в частност проблемът с убийствата в България е остър социален проблем. **Броят на ежегодно извършваните убийства в нашата страна (по НСИ) варира между 148 (2009 г.) и 269 случая (2007 г.) за последното десетилетие.** Извършителите на убийства от мъжки пол са с пик 254 (2007 г.), а от женски 19 (2004). Освен това за тези престъпления България попада и в **Криминалния обзор на ООН**, поради което значително количество осъдени за това деяние постъпват в затвора. А през последните десет години (2001 – 2011 г.) **в България са били извършени 2124 умишлени убийства, което прави средна стойност от 193 случая.** За по-голямата част от периода (2004-2011) извършените убийства, при които има разграничение по полов признак са 1542 престъпления, от тях при **мъжете са 1436** (около 180 убийства за 1 г.), **а от жени - 104** (13 за 1 г.). Трудно се преодоляват пораженията от политическата и икономическата стагнация през социализма. Вследствие, на които се иницира разграбване и унищожаване на огромно имущество на държавата, които задълбочават кризисните явления и довеждат до снижаване на качеството на живота на хората. Неадекватната културно-възпитателна политика не успя да противодейства на всички тези поражения. Едновременно с вътрешните противоречия в определянето на престъпността се появи и негативното влияние от световната икономическа криза, съществуваща наред с всички нейни недостатъци за съвременното общество. Още повече, че в противодействието на престъпността се разчита главно на полиция, следствие, прокуратура, съд, вместо да бъдат вложени повече ресурси в една широка социална превенция. По тези причини **проблемът за личността на извършителите на убийства и от двата пола е от най-актуалните в криминалната психология, и заема особено място в теорията за престъпната личност.** Научният интерес е към процеса на формиране на личността и разкриването на най-тежките криминализиращи фактори, които оказват влияние върху нея са константни особено в САЩ и Великобритания, за разлика от България. Подходите за характеристиката на престъпленията се опитват да обяснят криминалният акт с обособени типологии или групи хора. Посочените дотук особености иницираха последователно разглеждане най-актуалните и авторитетни публикации от български, руски и западни (основно американски, английски и канадски) експерти (криминални психолози и криминолози) по темата, в която са включени фрагменти, отнасящи се до важни особености на криминалното поведение на лица осъдени за убийства.

Решаването на основните проблеми с помощта на методиките, използвани в дисертацията и създаването на един обобщен профил на извършителите на убийства, и от двата пола чрез наблягане на психологическия профил в ситуационен аспект, и съгласуване с американската класификация на престъпленията на ФБР е основния **принос** на този дисертационен труд. Чрез анализ на случаи и психодиагностика на 61 изследвани лица се търси потвърждаване на 4 издигнати хипотези, които биха дали конкретна и прецизна представа за този тип престъпници. Това би помогнало за излагането на някои препоръки с цел осъществяването на превантивни дейности (терапевтични и организационни) на тяхното криминално поведение. Смятаме, че **сравнителния анализ** между България и САЩ в начина на двете страни за класифициране на този тип престъпления, както и последваща работа на оперативните органи би дал по-ясна прецизност за мястото на страната ни в борбата срещу тежките криминални престъпления.

II. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Настоящата разработка е теоретико-емпиричен психологически мета-анализ на криминалното поведение на извършителите на убийства от мъжки и женски пол. В нея се разглеждат проблеми отнасящи се основно към особеностите на тяхната личност, мотивация и поведение. Същевременно се прави опит за класифициране на разглежданата група осъдени въз основа на съществуващите теории. По тази причина последователно ще бъдат разгледани основни публикации от чужди и български криминолози, и криминални психолози, в които са включени фрагменти, отнасящи се до важни особености на криминалното поведение на лица за посоченото престъпление. Характеристиката по темата ще бъде представена детайлно въз основата на дедуктивния принцип – от общи към частни характеристики.

Дефиниция на убийството по НК е „отнемането на живот на един човек от друг“.

◆ Предмет, обект и цел.

Предметът на дисертационният труд е психологически анализ на криминалното поведение и изследване на личностният профил на извършителите осъдени за убийства с помощта на отделни личностни тестове и въпросници, както и чрез наблюдение, и мета-анализ на отделни случаи, и литература. **Обектът на изследването** са 61 осъдени (45 мъже и 16 жени) извършители на убийства – изтърпяващи ефективни присъди в Затворническо общежитие „Кремиковци“ към Централен Софийски Затвор (мъже) и затвора в гр. Сливен (жени). **Целта** на дисертацията е да се

получи подробен: 1) **теоретичен обзор**, в който да се представят и анализират факторите определящи криминалното поведение, както и класификация описваща тежките криминални деяния, каквито са убийствата, което би помогнало за анализ на поведението на извършителите. Това ще даде по-точна представа за техните психологически и личностни характеристики. По този начин биха се изяснили причините, мотивите и начините на действие, а оттам би следвала интерпретацията им и създаването на психологическия им профил. Смятаме, че с анализ на случаи и литература, както и че с извеждане на профили на изследваните лица чрез психодиагностика би се получила по-ясна картина относно поведенческите им характеристики и подбуди; и 2) **емпиричен анализ** основан на комплексен личностен (групов /по пол/ и индивидуален) профил изграден от четири инструментариума за осъдените за убийства от двата пола в ситуационен аспект съгласно американската класификация за престъпленията.

◆ **Методи на изследване.**

1. Основното средство е направеният **мета-анализ** на случаи и литература, който ще помогне за навлизане в тематиката, и който ще предостави възможност за получаване на допълнителна информация, както и за запознаване със спецификите на проблематиката. Това включва: **анализ на архива** (предостави възможност и за получаване на допълнителна информация, включително и демографска, която е допълнена от непосредствени наблюдения) и **нестандартизираното интервю** (дълбочинно изследване).

2. Използването на личностния въпросник **ММРІ-2**, както и **анкетата**. При първия, се осъществява оценка на личностни особености, които създават затруднения в индивидуалната саморегулация. Целта му е да извърши диагностика на лица с такива черти, които ги предразполагат към рискови постъпки, правят ги лесно податливи на необмислени емоционални реакции или показват повишена склонност към агресивни действия. А при втория, сме маркирали от една страна видове насилие в социалната среда (домашна, училищна и в общността), а от друга дали посоченото насилие е осъществено и с инструмент (нож и огнестрелно оръжие).

3. В този труд се използват и **модифицираният вариант на методиката „Избор на ценности”** на Рубинщайн, и **„Експериментална техника за изследване на самооценката на Дембо-Рубинщайн”** са подходящи, защото биха могли да бъдат допълнителен източник за определяне на ценностната йерархия и ориентация на и.л., техните мотиви, нагласи и персонална насоченост, детерминиращи спецификата на

поведението им. И двете методики представляват тест, който разкрива съдържателната страна на направения избор (избор на ценности, които са два основни типа – инструментални или терминални).

4. Нестандартизирано интервю (в англоезичната литература се нарича „*неструктурирано интервю*” /Miller, С., 2010/) – често пъти се нарича дълбочинно изследване, служи за предварително проучване. То е особено подходящо за дефиниране на съществуващите променливи и достигане до хипотези. Типичен за него е **отвореният** въпрос без набор от възможни отговори. Това позволява гъвкав подход, съответстващ на разглежданата ситуация (Miller, С., 2010:24-25). Добре проведеното нестандартизирано интервю много наподобява нормален разговор, но поставя пред интервюиращия високи изисквания.

Вербалната комуникация с извършителите на убийства има своя специфика (Стойчев, Н. 2010). Тя се определя от необходимостта да бъде преценена достоверността на твърденията на всеки извършител. В повечето случаи комуникативният процес се контролира изцяло от интервюиращия и обикновено протича под формата на въпроси и отговори. Инициативата е изцяло в ръцете на водещия интервюто, който определя темите на беседата и формулира въпросите (подобна формулировка е извела и Десислава Цанкова (2011). **Извършителите на убийства в домашна среда** полагат старание да осъществяват контрол над интервюиращия психолог. Това може да се използва от психолога, защото насилника винаги иска да прикрива информация от криминалният акт, по тази причина интервюиращия трябва да го подтикне към споделяне. При разговора може умишлено да се получи информация от извършителя за деянието му. При интервюиране на домашния насилник, важно е да се играе с неговото ego и да се омаловажа неговата виновност като се акцентира върху вината на жертвата. По този начин се образува връзка с насилника и го кара да се чувства по-комфортно при интервюто (DiBiase, Т., 2015).

III. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е в общ обем от 250 страници. Той е съставен от увод, четири глави, обща дискусия и изводи, литература и приложения. Литературата обхваща 344 източника (128 на кирилица, от които 118 литературни /68 на български език и 50 на руски език/ и 10 Интернет източници на български език; и 212 на английски език /203 литературни и 9 Интернет източници/; 3 на френски език /литературни/; и 1 на немски /литературен/. В дисертационния труд има 22 таблици. В края на дисертацията има 3 приложения.

В изложението сме представили: **1) теоретичен обзор**, който е разделен на две глави: **в първата глава** се представят и анализират отделните фактори определящи криминалното поведение на извършителите на убийства, а **във втората** – класификациите и профилите описващи тежките криминални деяния, каквито са убийствата, което би помогнало за анализ на поведението на извършителите; и **2) емпиричното изследване** също е в две глави: **в третата глава** описваме програмата на изследването и получените резултати, а **в четвъртата** – психологическите профили на криминалното поведение на извършителите на убийства. Изложението завършва със заключение, изводите и препоръките на научния труд. Всяка от главите се състои от по няколко точки, параграфи и подпараграфи. Така представена настоящата дисертация е теоретико-емпирично изследване в областта на психодиагностиката на криминалното поведение на извършителите на убийства от мъжки и женски пол, което ще даде по-точна представа за техните психологически и личностни характеристики и биха се изяснили причините и начините на действие за създаването на психологическия им профил.

Дисертационният труд е съставен от четири самостоятелно обособени глави.

ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР.

Тази част е уводната теоретична рамка на дисертационния труд. Тя се състои от две глави като първата се отнася за **„Фактори определящи криминалното поведение на извършителите на убийства“** – анализираме общотеоретични аспекти на биологичните и психологическите теории на криминалното поведение; и втората – **„Класификация и профили на извършителите на убийства“** презентираме видовете убийства по **Ръководството за класифициране на престъпления на ФБР**, съгласно което описваме видовете убийства (в България /по НОХД от Софийски градски съд/) и тяхната ситуационна динамика (анализ на случаи) инициирала тези насилствени деяния; и класифицираме психологическите профили от НОХД съгласно видовете профили, които се използват в България (ГДИН).

Първа глава е със заглавие **„ФАКТОРИ ОПРЕДЕЛЯЩИ КРИМИНАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ НА УБИЙСТВА“** – акцентираме върху две направления изследващи криминалното поведение на извършителите на убийства, а именно:

1. Биологични са описани в 4 точки: **хронология на изследванията, теория на привързаността, темперамент и патология**. Биологичната наука е ключов компонент в много изследвания на човешкото поведение. Първите обяснения за криминалното поведение на извършителите

на убийства са се фокусирали на основата на биологически и физиологически различия. Изследванията започват от **италианския психиатър Чезаре Ломброзо** (1835-1909). Той е смятал, че тяхното криминално поведение се дължи на наследствените фактори. В тази насока продължават изследванията на **Ханс Айзенк** (Holmes & Holmes 2002) и **Робърт Хейр** (Ramsland, 2006), според, които **психологическите фактори** (наследени функции на ЦНС и ниската кортикална активност /вследствие на нараняванията по главата и темпоралният лоб, епилепсията, епизодите на амнезия, параноята, манията и импулсивността) **при взаимодействие с влиянието на околната среда се обяснява причинно-следствената връзка на криминалната проява.**

Към теорията за привързаността (на Боулби) се включват емоционалните състояния: „ревност” и „завист”. Човекът изразява **„ревността”** (убийствата в семейството – съпруг/съпруга, и/или интимен партньор) си в чувства, мисли и поведение, които са се случили, когато човек е възприемал, че някакъв съперник е заплашвал да наруши интимната (романтичната) му връзка. **Емоциите, участващи в ревността са: агресия, страх и болка.** Докато при **„завистта”** (убийства при конфликт) индивида изпитва положителни емоции (възхищение и любов) и търси привързаността на другото лице, когато лицето се почувства отхвърлено се индикира агресивна/враждебна реакция, която инициира убийство (Reevy, M. G. et al. 2010).

Патология. Патологията е диагностичен период, който е предлагал сигурен критерии за специфични синдроми на личността. Тя се характеризира с индивидуални разстройства с органична или психологическа етиология. В тази категория сме представили описание на **психопатия, ASPD и употреба на наркотични вещества (вкл. алкохол).** **Характерно за извършителите на убийства в пияно състояние** (Белова, Н., 2004а) в поведенчески аспект, е **че имат самооправдателни нагласи** (омаловажават своята отговорност) за деянията си. **При наличие на психично разстройство** (с най-висок корелат е ASPD) **в съчетание с алкохол се увеличава риска от извършване на убийство** като 2 пъти е по-често срещано при мъжете и 6 пъти – при жените. **Преобладаващата част (87%) от престъпниците и в частност за убийства, злоупотребяващи с алкохол са психопатни (абнормни) или акцентуирани личности** (Белова, 2004а). **Но убийствата и свързаните с тях поведенчески разстройства имат потенциална връзка с употребата и на амфетамини** (Seguin, et al., 2007).

Темперамент. Темпераментът е в основата на формирането на особеностите на характера и поведението на всеки човек (Zimbardo, et al., 2012:18). Той е основен фактор в наследствените предпоставки на агресивното поведение, което е иницирано и от негативни емоции (Налчаджян, 2007).

Най-висока вероятност за криминално поведение има при изразен психотизъм, което описание напълно отговаря на психопатността (Айзенк, Х. по Иванова, Д. 2003).

В заключение криминалните психолози определят, че не всички индивиди с мозъчни увреди, жертви на насилие и с личностни разстройства са с криминални наклонности. Често психологическите модели на криминалното поведение са много полезни с обясненията и прогнозирането му. Изследванията по посочените биологични характеристики в поведенчески аспект са индикатор за времева индивидуална/групова предразположеност към извършване на престъпления, но не са основна предпоставка и характеристика на криминалното поведение на отделните личности, но това не трябва да ограничава превантивните мерки на евентуално бъдещо криминално поведение.

2. Психологически – отбелязани са в 2 точки: **социално-психологически** (3 подточки) и **лично-психологически** (7 подточки).

Социално-психологически. В тези теории **обръщаме сериозно внимание на насилието в социален аспект** (домашно насилие и/или насилие над интимния партньор, насилие над деца /в дома, в училище и в квартала/ и насилието над старите хора). **Домашната насилствената среда е един от основните фактори генериращи криминално поведение, което развива в потърпевшия/ата наличието на антисоциално поведение** (Жекова, Н., 2011:866). Социалните и културни фактори на насилието се свързват с преобладаващите нагласи, и ценности в дадено общество, които въздействат върху личността по индиректен начин, и създават неравенство между половете. Неравното разпределение на властта в семейството е предпоставка за упражняването на насилие от страна на по-силните върху по-слабите индивиди (най-често жени и деца) като по-често е упражнено от мъже над жени (Александрова, Н., 2011; Parke, M. 2007), обратното се среща по-рядко. А по статистически данни за 2006 г. на ФБР и **Допълнителният доклад за убийства (SHR)** упоменати в UCR, жените извършват убийства на децата или съпрузите си (Karmen, A., 2010). При този вид насилие и жертвите му полицията в България използва „*проблемно-ориентиран*” подход (Генова, В. 2012).

При убийствата на деца в България сред осъдените от женски пол, констатирахме, че за XXI в. (по НОХД на СГС и по сведения от затвора в Сливен) има 2 лица (от ромски произход) осъдени на затвор, което показва, че този вид убийства извършени от жени не са характерни за българския и турския етнос; за разлика от над 10 убити деца (Pritchard, C., 2012) за 2 годишен период в Западна Европа (Швейцария /18/, Португалия /15/ и Англия и Уелс /14/) във възрастта от 0-14 год.

Личностно-психологически теории. В тази насока разглеждаме различните личностни особености оказващи влияние върху криминалното поведение на извършителите на убийства, а това са: **мотивационно-поведенчески теории, антисоциалното поведение, видове агресивно поведение, личностна предразположеност към стрес, локализацията на контрола, ценностна ориентация и самооценката.**

Мотивационно-поведенчески теории са разграничени на вътрешни (потребности, мотиви и нагласи) и външни условия на поведението (изисквания и стимулация от средата). Но криминалните психолози разглеждат двата вида условия на поведението чрез **проявеното насилие, което е разделено в две направления: индивидуалното** – насочено към един/няколко индивида, и **колективното** – от група хора към едно/няколко лица. Съществено умение в поведенчески аспект при мотивацията е и чувството за емпатия в интеракциите, която е важна характеристика за разпознаване на нормалните личности от асоциалните (психопатите). Способността за емпатия фасилитира капацитета на личността за развитие на социалните взаимоотношения в обществото.

Антисоциалното поведение го отбелязваме спрямо двата му типа: **Фактор 1. Първични психопати** – чувствителни са към позитивните сигнали за задоволяване на желанията си и смятат, че „*другите им пречат*” за реализирането на намеренията им (Величков, А. 2009); и **Фактор 2. Импулсивен и антисоциален начин на живот (и с ASPD)** – злоупотребяват с алкохол и имат високо ниво на тревожност. Осъдените психопати са хора без съвест, без вина/разкаяние за извършеното от тях деяние в съчетание с липса на емпатия към техните жертви. Тяхното престъпно поведение показва безнаказаност, когато, където и колкото си поискат. Тези престъпници създават притеснения в разследващия орган.

Видове агресивно поведение. Криминална агресивност е първообраз на заучено поведение от индивида, което е неконтролируемо и е проява в отговор на негативни стимули в провокативна ситуация. Нивото на агресивността зависи от изблика на враждебност насочен към провокиращия субект (Ганчевски, 2011). Но видовете агресията според Бърковиц (2003) са: **враждебна** (по-изразена при мъжете /Чалдини, Р., и кол. 2002/) и **инструментална** (при мъжете се изразява с цел разрешаването на конфликт /Д. Хокансон, 1970 по Ильин, 2003/). Изследователите (Бэрон, Бирн и Джонсън, 2003) **твърдят, че в ситуационен аспект (при провокация) няма значимо различие между половете** (за мъжете е характерна физическата агресия, а за жените – вербалната и косвената форма).

Личностната предразположеност към стрес и описание на Тип А – емоционалното фокусиране при стрес (Канушева, 2002; Hockenbury & Hockenbury, 2014). Тези лица са с изразена нетърпеливост и лесно податливи на вербална агресия (Бэрон, Бирн и Джонсон, 2003), *„притежават малоценностна характерова структура, която определя емоционалната им неустойчивост”* (Маджаров, 2006).

Локализацията на контрола. Изследвани извършители на убийства (88 ИЛ) са с *„вътрешен локус на контрол”* – склонни да приписват резултатите от действията си на вътрешни фактори (на собствените си усилия, знания, умения, навици и качества) като техните нагласи са формирани в неблагоприятни семейства и в неустойчива среда. Те е трябвало от ранна възраст да разчитат на себе си и да се справят с житейските ситуации. Тези особености съчетани с други фактори могат да бъдат предпоставка за извършване на престъпление убийство (Георгиева, 2013).

Ценностната ориентация. При изследване на убийци се твърди, че те са с предимно *терминална ценностна система*. Стремят се да постигнат това, което им най-липсва в живота и дефектите трябва да се търсят не в самата ценностна система на осъдените, а в начините, които те използват за постигането на едни или други значими за тях ценности (Георгиева, 2013).

Самооценката. В зависимост от ситуацията и индивидуалните особености още **преди да бъде извършено престъплението самооценката се деформира**, и дисбалансира като се повишава (самоутвърждаване) или понижава (Липчев, 1989). По тази причина повечето от убийците не са в състояние обективно да оценяват себе си и ролята си в криминогенната ситуация, психическите деформации и личностни особености, които са иницирали криминалното им поведение (Маджаров, 2006).

В заключение, изграждането на личността и нейното криминално поведение е в отговор на водещите потребности, мотиви, интереси, ценностни ориентации и нагласи, но тези личностни детерминанти зависят и от развитието на когнитивните функции на всеки индивид (умствено развитие, мисловния процес, паметта и вниманието). Тези особености могат да бъдат директен регулатор за отреагиране на личността и нейната ангажираност в криминалното поведение.

Втора глава е със заглавие „КЛАСИФИКАЦИЯ И ПРОФИЛИ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ НА УБИЙСТВА” – презентираме видовете убийства по **Ръководството за класифициране на престъпления на ФБР**, съгласно което описваме видовете убийства (в България /по НОХД от Софийски градски съд/) и тяхната ситуационна динамика (анализ на случаи) иницирала тези насилствени деяния;

и класифицираме психологическите профили от НОХД съгласно видовете профили, които се използват в България (ГДИН). Главата е съставена от две точки:

I. Класификация на извършителите на убийства. Тази част е разделена в две точки: **обща характеристика и класификация на убийствата.**

В САЩ определенията и класификацията на престъпленията са приели форма по модела на **Наказателния кодекс на американския правен институт**, който определя и разграничава видовете убийства. Като ФБР използва дефиницията за убийства на **Megargee (1982)**, която е описана в Ръководството за класифициране на престъпленията. Тя гласи: *„убийството е неправомерно вземане на човешкия живот – поведенчески акт, който прекратява живота в контекста на власт, лично благодетелстване, бруталност, и понякога сексуалност.“*

В наши дни се утвърждават **42 типа и 16 подтипа убийства** и са представени в Ръководството за класифициране на престъпленията на ФБР. Подредбата в настоящото проучване е по модела на ФБР и е съотнесена към програмата на изследването: убийства за придобиване/отнемане на наследство, углавни убийства (непредумишлени и ситуационни), убийства в семейството (на близки родственици и на интимни партньори), убийства след възникнал спор или конфликт.

II. Психологически профили на извършителите на убийства – състои се от шест точки:

1. Същността на профилирането като метод за идентификация на неизвестен извършител, как се реализира, какви видове профилиране се използват в България и САЩ. Цитираните автори са: Ганчевски (2004), Кунчев (2013), Маджаров (2001, 2006), Стойчев (2005, 2009), Douglas (2006), Geberth (2006), Kocsis (2007), Petherick (2009), Turvey (2012), и много други, които са приложили теоретичен и емпиричен анализ на профилирането като прогностичен инструментариум използван при разследване, разкриване и анализиране на лица, извършители на убийства чрез подробно **оценяване на криминалното им поведение.**

2. История. Първите опити за изготвянето на профил (Keown, Leslie-Anne 2002; Turvey, B. 2012) са били използвани в Англия (1888 г.) по случая *„Джак Изкормвача“* от д-р Джордж Бакстър Филипс (главният хирург на полицията). А в САЩ началото на психологическото профилиране е поставено по време на Втората Световна Война (1943 г.) от психиатъра Уилям С. Ленджър, който е

натоварен от **Office of Strategic Services** (агенцията предшественик на ЦРУ) да изготви профил на **Адолф Хитлер** (Geberth, V., 2006; Kocsis, R., 2007). Въз основа на работата на **Ленджър** (Petherick, W., 2009) е бил изготвен профил при разследване на убийства в САЩ (Ню Йорк) по случая „*Mad Bomber*” (Лудият бомбаджия) – Джордж Метески (Bloom, R. 2013) от д-р **Джеймс Брусел** (психиатър, през 50-те години на ХХ в.), а след това работи по случая „*Boston Strangler*” (Бостънския удушвач) в Бостън, Масачузетс и идентифицира Албърт ДеСалво. И за двата случая Брусел е изготвил профилите по модела (не е приложим за женска популация) на **Ернст Кречмер** (Geberth, V., 2006; Kocsis, R., 2006; Образцов и Богомолова, 2002). Преди Брусел профилите са били изготвени от психиатри и психолози, когато заподозреният е бил арестуван. Техните заключения са били насочени към определяне вменяемостта на заподозрения/ата при извършване на престъплението (Geberth, V., 2006).

3. Обща характеристика. В България независимо от настъпилото и сред убийствата разнообразие на персонажи и мотиви, все още сред тях преобладават престъпленията от битов характер. Този вид убийства се дължат на промените в обществения живот и се отразяват неблагоприятно, и са рефлектирали най-осезателно, и в междуличностните отношения в сферата на семейството. В този смисъл най-близките отношения между личностите са опасно конфликтни и афективно заредени, и довеждат до реализацията на тежки насилствени действия (Маджаров, Е. 2001). Докато в личностен аспект убийците са среден и добър интелектуален потенциал. Повечето притежават холеричен темперамент. Упорити и претенциозни. Притежават външен локус на контрол и емоционално фокусирани при стрес. Живеят в свои изкуствен свят, в който нещата имат подтик от ежедневието. Те са егоцентрични, ригидни и раздражителни в отношенията си. Емоционално недоверчиви и мнителни, което се дължи на липсата им на емоционална стабилност в социалните им контакти, което е индикация за непредсказуемост и обществена опасност (Герговски, М. 2008). До подобно заключение е достигнала и **Маргарита Тарейн** (2003) при изследване на убийците (32 ИЛ), но и допълва, че „тези осъдени имат високо ниво на комуникативност в съчетание с високо равнище на самоконтрол в отношенията си, което се доказва от постигането на успешно манипулиране на жертвата, което е обусловено от инструменталните им цели. Притежават изявена доминантност, подчинена на неадекватно завишена самооценка, което визира обезценяване личността на другия.”

4. Психологическото профилиране има редица синоними като „*профилиране на криминална личност*” и „*поведенчески анализ на местопрестъплението*” (Kapardis, A. 2010). Докато в Европа (Англия) профилирането често се споменава като „*профилиране на правонарушители*” (Kapardis, A. 2010). Типичният психологически профил може да съдържа данни като възраст, етнически произход,

професионални умения, семейно положение, образование, предишни срещи с полицията, характеристики на миналото и настоящето на семейния живот (междучичностни отношения в детството, юношеството, училището и семейството), идентифициране на навици (начин на обличане и дали е пушач), превозни средства, собственост и дали извършителят е психично болен (Anon, J., 1995).

Въпреки това унифицираното определение на профилирането е било оспорвано от **Брент Търви и кол.** (Petherick, Turvey & Ferguson, 2010). Той твърди, че има **два типа профилиране:**

✓ **Индуктивното профилиране** се основава на средни стойности от статистически извод (Petherick, Turvey & Ferguson, 2010). Този профил е като шаблон, който е продукт от анализ на убийства и техните извършители. Предимството на това профилиране, е че чрез изследване на осъдени и техните психологически характеристики се разработва списък или стандарт, към който могат да бъдат сравнени неизвестните извършители на убийство/а. Подобен модел е гореописания от **Брусел** (Turvey, B. 2012), но по-късно е използван и от **Робърт Реслер** (Turvey, B. 2012) в изготвянето на профили на извършители на убийства.

✓ **Дедуктивното профилиране** е набор от характеристики на извършители на убийства (Petherick, Turvey & Ferguson, 2010), които са мотивирани от сближаването на физически и поведенчески модели на доказателства в рамките на престъпление или серия от престъпления.

Разликата, която предлага **Търви** е важна за разбирането на обосновката на профилите. За изготвянето на психологическия профил трябва двата метода да бъдат комбинирани.

5. Профили на извършители на убийства. В България (ГДИН) се класифицират два основни профила на извършители на убийства от мъжки пол, и това са (Маджаров, 2006): ситуационно-импулсивен (субпрофилите: „*възбудимо-експлозивен*” и „*застоен*”) и акумулиращ афект (субпрофилите: „*емотивен /парадоксален/*” и „*интравертиран /шизоиден/*”). За разлика от женски пол (Маджаров, 2006:75-84), които попадат в четири профила на **Куйей** („*несоциализирани делинквенти*”, „*делинквенти с невротични отклонения*”, „*неадекватен-агресивен делинквент*” и „*социализиран, субкултурален делинквент*”). В обобщен вид има сходства между три мъжки субпрофили и 3 женските профили:

✓ **При „възбудимо-експлозивния” тип и „несоциализиран делинквент”.** Те са първични, примитивни и проявяват, инфантилност и безоотговорност. Израстнали са в обстановка на хипопротекция, при липса на позитивен и идентификационен модел. При наличие на емоционален

дисбаланс натрупват негативен социален опит и са склонни към спонтанно поведение подчинено на нисък самоконтрол. Тяхното поведение е ситуационно детерминирано, като при мъжете престъплението е свързано със злоупотреба с алкохол. Те с лекота се адаптират при промяна на условията, защото са лишени от: 1) структурирана самооценка и 2) ясно възприемане на съществуващите граници между позволено и забранено.

✓ **„Застоен” тип и „делинквент с невротични отклонения”.** Осъдените са с повишена невротичност (обидчиви, раздразнителни, мнителни, подозрителни и отмъстителни) като при жените е реален стимул за криминално поведение, което е възможно да се изостри в затвора, поради изолацията. В нагласите им доминират емоциите пред когнитивния компонент. Това инициира емоционална лабилност в поведенчески план. Те са импулсивни, но отмъстителността им позволява натрупването на афект, който обаче изисква бързо реагиране по принципа *„тук и сега”*; което при жените инициира действия (и с користен мотив, поради отхвърляне) към партньора, които се характеризират с хладнокръвие, ожесточеност и жестокост при реализацията на убийството. **Мъжете.** След употреба на алкохол действат като осъдените от възбудимо-експлозивния субпрофил. С повишена чувствителност към всеки опит да бъде нарушена тяхната независимост; израстват обикновено в условия на противоречия, вид възпитание, хиперпротекция, емоционално отхвърляне, възпитание извън семейството. **Жените.** Страдат от чувство на малоценност, вина, тревожност и депресия; реагират на външни конфликти. Преувеличават потребността си от получаване на емоционална привързаност: позитивна оценка от обкръжаващите; съвети и поддръжка; чувствителност към фрустрацията на тези потребности. Притежават невротична потребност от любов (изразява се в ненаситност), иницираща ужасна ревност. Невротичността при жените Приписват, че другите имат враждебна насоченост към тях (първични психопати).

✓ **„Емотивен” тип и „неадекватен-агресивен делинквент”.** **Емотивен тип (парадоксалния убиец).** Характерно за тях е хипертрофирана склонност към привързаност, преувеличаване значението на личните неуспехи, силна болезнена чувствителност. Изискват от другите близост, приемане и се стремят да постигнат симбиотична зависимост (Маджаров, 2006). Открояват се със сантименталност и търсят емоционалните преживявания във всички сфери на дейността си. Същевременно избягват конфликтите, релаксират в тесен кръг и в изкуствена среда, към която непрекъснато се стремят и сами създават. По тези причини, когато са изоставени те възприемат деянието като предателство и тогава стигат до девиация. Извършването на убийствата при тях е твърде жестоко, независимо от склонността им към самопожертване и алтруизъм. Извършителите се изграждат в условията на твърди ролеви взаимоотношения, покровителстваща хиперпротекция, противоречиво възпитание, възпитание извън семейството и при повишена морална отговорност – неблагоприятно семейно възпитание.

✓ **Неадекватен-агресивен делинквент** (Маджаров, Е. 2006). В този профил разграничаваме два типа женско (антисоциално) поведение (диференцирането на типовете е изготвено от автора): **Фактор 1 (първична психопатност)** – проектират собствената си враждебност върху другите лица и се преживяват като жертви; **Фактор 2 (Импулсивен и антисоциален начин на живот /и с антисоциално личностно разстройство/)** – емоционално отхвърляне и малтретиране в детството. И двата типа се характеризират с изразена психопатност и нарушена семейна среда. Склонни са да осъждат и обиждат другите, което може да бъде изразено с физическо пренебрежение или жестокост. Тези жени отхвърлят ограниченията и подчинението на всякаква форма на авторитет. Несподелянето на емоциите или чувствата им засягат тяхното достойнство и поражда потребността им от възстановяване на нарушените ценности. Накърненото честолюбие или ревността иницират желание за мъст и деперсонализация на партньора. Свърхсензитивни и фиксирани върху негативните си преживявания, и опит. Имат хипертрофиран егоцентризъм. Притежават слаба вградимост и изразена конфликтност в интеракциите. И в този профил емоциите доминират над когнициите в ситуационната динамика. В затвора може да стабилизират своето деструктивно поведение.

А по другите два – субпрофил и профил не може да бъде намерена еднаквост в личностните характеристики, и те са със следните особености:

„Интравертиран” тип. Затворени, интравертирани с много ниска контактност, живеят в някакъв свои иреален свят. При опит за намеса отвън в него се стига до остри конфликти – деликти. Емоционално студени, но демонстриращи неадекватно завишена привързаност по отношение на някои човек, предмет или животно. Упоритостта им достига до фанатизъм при отстояване на собствените им неадекватни и противоречиви възгледи. Притежават слаба склонност към емпатия и са предразположени към жестокост. В критичните ситуации имат повишаване на маниакалните състояния. Дават слаба реакция на групиране в интеракциите. (Маджаров, 2006). Качествата на **шизоидния** убиец ни визират личност, която е много трудна за интегриране в социума, защото при нея липсват изразените междуличностни взаимоотношения. В трудна ситуация поведението се изразява с повишена психопатност и невротичност, а агресивността му достига до жестокост. При него няма социално желателна нагласа в интеракциите му (Герговски, 2008).

„Социализиран, субкултурален делинквент”. Притежават нормално развити регулационни механизми, действащи въз основа на система от асоциални ценности за самореализация и

самоутвърждаване. Подобно поведение е най-характерно за лица от ромски произход, които лесно се адаптират към затворническата субкултура, където се чувстват приети и защитени (Маджаров, Е. 2006).

Изготвянето на профил на извършителите на убийства е мощно средство, което правозащитните органи могат успешно да използват паралелно на резултатите от други научни области.

ПОСТАНОВКА НА ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ.

ГЛАВА III. ПРОГРАМА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.

1. Предмет, обект, цел, задачи и хипотези.

Предметът, обектът и целта на дисертационният труд са представени по-горе.

Задачите на настоящото изследване се свеждат до следното:

1. Изготвяне на сравнителен анализ по полов признак по психологическите скали/параметри.
2. Откриване на корелация между демографските признаци.
3. Откриване на корелация между скалите на тест ММРІ – 2 като инициращ фактор на криминалното им поведение.
4. Характеристика на ценностната ориентация и самооценката на извършителите на убийства.
5. Да се сравни оказало ли е негативно влияние преживяното насилие върху психологическия профил на ИЛ и от двата пола.
6. Класифициране на изготвените психологически профили по стандарта на Ръководството за класифициране на престъпления (убийства) на ФБР.
7. Анализиране на отношенията извършител/ка и жертва в психологическите профили на изследваните лица.
8. Представяне на данни за средствата (оръжие), с които е извършено престъплението и имало ли е употреба на наркотични вещества (алкохол) при извършването на криминалният акт в психологическите профили на осъдените.

Въз основа на теоретичния обзор, предположихме, че съществен разграничителен признак между осъдените за убийства мъже и жени са личностните им особености [биологични (негативен вид привързаност, темперамент, психопатия, антисоциално разстройство, шизоидно разстройство,

употреба/злоупотреба на алкохол и амфетамини/ и психологически (социално /домашното насилие/ и личностно психологически /антисоциално поведение, шизоидно поведение, видове агресивно поведение, поведение тип А, локализация на контрола, ценностна ориентация и самооценка/), **обулавящи склонност към извършване на бъдещо престъпление**. Като такива скали съгласно ръководството на тест ММРІ – 2 са: 1) **първа основна ос** – „*психопатност*” (дали са психопати); 2) **втората** – „*шизоидност*” (шизоидно настроени); 3) **третата** – „*невротичност*”, и „*емоционална лабилност*” (емоционална неустойчивост). По хипотеза 1 към първата и втората основна ос добавяме и скалата „*социално себепредставяне*”, за да констатираме наличие на социално желателно поведение и манипулативност (антисоциално поведение). Докато при хипотеза 2 към третата основна ос поставяме двете скали за агресивност „*спонтанна*” и „*реактивна*”. А при хипотеза 3 само скала „*раздразнителност*”, за да има потвърждаване. Посочените скали съставят вероятността за евентуално бъдещо криминално поведение, което е иницирано от психологическата им неустойчивост (фрустрация) и в търсенето на емоции, които да отразяват съответно наличието или липсата на адекватни социално-приемливи поведенчески стратегии за справяне в ситуационен аспект.

В процеса на проучването на проблема бяха издигнати следните 3 хипотези:

Хипотеза 1. Допускаме, че „*психопатността*”, „*шизоидността*” и „*социалното себепредставяне*” при двата пола в еднаква степен би обусловила криминално поведение.

Хипотеза 2. Предполагаме, че „*невротичността*”, „*спонтанната агресивност*”, „*реактивната агресивност*” и „*емоционалната лабилност*” при извършителите от мъжки и женски пол под въздействието на фрустрация биха извършили бъдещо убийство.

Хипотеза 3. Допускаме, че при мъжете „*раздразнителността*” по вероятно би провокирала криминално поведение, за разлика от жените.

2. Изследвани лица и процедура.

В настоящата тема изследваните лица ще бъдат следните: **осъдени лица от мъжки пол за убийства** (експериментална група) пребиваващи в Централен Софийски Затвор (ЗО „Кремиковци”) и **осъдени лица от женски пол за убийства** (контролна група) – в затвора в гр. Сливен. **Изследваните лица бяха общо 61 души – 45 мъже (73,8% от популацията) и 16 жени (26,2% от извадката). Възрастта**

им е от 22 г. до 74 г., а при жените от 25 г. до 64 г. Преобладаващата част (над 70%) от осъдените са родени и/или са жители на гр. София.

Статистическият анализ е извършен със SPSS – 19 версия: 1) *Еднофакторен дисперсионен анализ (ANOVA)*; 2) *Корелационен анализ на Пиърсън*; и 3) *Множествена логистична регресия*. За „независима променлива” маркираме параметъра „пол”, а за „зависима” – скалите и дименсиите на психологическите методики. Подробно представяме само резултатите, при които сме констатирани: 1) приемане на хипотеза/и; и 2) статистически значима разлика между двата пола.

„Дисперсионният анализ” и „Множествената логистична регресия” са еквивалентни методи за статистически извод при проверката на хипотези (Калинов, К., 2001).

I. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО.

1. Емпирични данни от настоящето изследване и анализ на резултатите.

Според горепосоченото, целта на настоящето изследване е емпиричен анализ основан на комплексен личностен (групов /по пол/ и индивидуален) профил изграден от четири инструментариума за осъдените за убийства от двата пола в ситуационен аспект съгласно американската класификация за престъпленията.

1.1. Статистическата характеристика по изведените хипотези е следната:

Хипотеза 1. Допускаме, че „психопатността”, „шизоидността” и „социалното себепредставяне” при двата пола в еднаква степен би обусловила криминално поведение.

◆ **Резултатите от изследването непотвърдиха значими различия по трите скали между двата пола.** Това ни показва **еднофакторният ANOVA (Таблица 1 /с ниво на значимост $p < 0.1$ /)**, че няма статистически значима разлика. **Потвърждаваме Хипотеза 1.** Тази констатация на дисперсионния анализ ни показва, че мъжкия и женския пол не се различават и по трите скали, въз основа на което можем да твърдим, че и двата пола са в еднаква степен психопати (антисоциално поведение), с шизоидни наклонности и демонстрират социално желателно поведение/манипулативност. По тези психологически особености констатираме, че при мъжете и жените може да се наблюдава номадски субтип поведение – съчетание от двете скали (психопатност и шизоидност).

Таблица 1. Сравнение по признака „пол” (ANOVA).

Скала	Среден квадрат (MS)	Отношения (F)	Значимост (Sig.)
Психопатност	,199	,616	,543
Шизоидност	,200	,512	,602
Социално себепредставяне	,195	1,198	,309

Забележка: * $p < 0.1$.

Хипотеза 2. Предполагаме, че „невротичността”, „спонтанната агресивност”, „реактивната агресивност” и „емоционалната лабилност” при извършителите от мъжки и женски пол под въздействието на фрустрация биха извършили бъдещо убийство.

◆ Резултатите от изследването непотвърдиха значими различия по четирите скали между половете. Това ни представя еднофакторният ANOVA (Таблица 2/с ниво на значимост $p < 0.1$), че няма статистически значима разлика. Приемаме Хипотеза 2. Тези данни от дисперсиония анализ ни посочват, че и двата пола са в еднаква степен емоционално нестабилни, вследствие на фрустрация (или неудовлетворяващи ги социални взаимоотношения в затвора) склонност да извършат убийство.

Таблица 2. Сравнение по признака „пол” (ANOVA).

Скала	Среден квадрат (MS)	Отношения (F)	Значимост (Sig.)
Невротичност	,198	,818	,447
Спонтанна агресивност	,192	1,686	,194
Реактивна агресивност	,196	1,047	,358
Емоционална лабилност	,202	,248	,781

Забележка: * $p < 0.1$.

Хипотеза 3. Допускаме, че при мъжете „раздражителността” по вероятно би провокирала криминално поведение, за разлика от жените.

◆ Резултатите от изследването потвърдиха значими различия по скала „раздражителност” между мъжете и жените. Това ни визира еднофакторният ANOVA, че има статистически значима разлика между мъжете и жените (с ниво на значимост $p < 0.1$). Този извод е вследствие на $F = 3,008$, $p > 0,1$ (Таблица 3), което визира, че има различия между половете. Потвърждаваме Хипотеза 3. Тези факти от сравнението осъществено от дисперсиония анализ ни

визират, че и мъжете са по-чувствителни от жените вследствие на изолацията и на повишено раздразнение към другите затворници и биха извършили криминално поведение.

Таблица 3. Сравнение по признака „пол” (ANOVA).

Раздразнителност	Сума от квадратите (SS)	Степени на свобода (df)	Среден квадрат (MS)	Отношения (F)	Значимост (Sig.)
Между групите (BG)	1,109	2	,555	3,008	,057**
Вътре в групите (WG)	10,694	58	,184		
Общо (Total)	11,803	60			

Забележка: ** p >1. *p < 0.1.

2. Резултати по демографските данни.

2.1. По полов признак.

Корелационният анализ на Пийърсън констатира следното (Таблица 4): **1)** с признака „възраст” има права зависимост ($R > 0$), но корелацията е слаба ($,022$) и няма статистически значима разлика. **Покачването на признака „възраст” оказва слабо влияние над пола;** **2)** с признака „семеен статус” има права зависимост ($R > 0$), но корелацията е умерена ($,244$) – **при увеличаване на признака „семеен статус” се оказва умерено влияние над пола;** **3)** с признака „наследници” има права зависимост ($R > 0$) със слаба корелация ($,054$) т.е. **покачването на признака „наследници” оказва слабо влияние над пола** и няма статистически значима разлика; **4)** с признака „трудова заетост” има обратна зависимост ($R < 0$) със слаба ($-,130$) корелация, което е индикатор, че **понижаването на признака „трудова заетост” оказва слабо влияние над пола;** и **5)** с признака „образование” има обратна зависимост ($R < 0$), и корелацията е умерена ($-,234$) – **понижаването на признака „образование” оказва умерено влияние над пола.**

Таблица 4. Корелационен анализ на Пийърсън.

		Възраст	Семеен статус	Наследници	Трудова заетост	Образование
Пол	Корелация на Пийърсън	,022	,244	,054	-,130	-,234
	Значимост (2-извадки)	,864	,058	,681	,318	,070
	N	61	61	61	61	61

2.2. Установяване на влияние между демографски признаци.

◆ По признака „възраст” (Таблица 5). Корелационният анализ посочва, че с: 1) признака „семеен статус” има права зависимост ($R>0$), с висока ($,611$) корелация т.е. при нарастване на признака „семеен статус” се оказва високо влияние над възрастта, което е и статистически значимо (с ниво на значимост $p<0.01$); 2) признака „наследници” има права зависимост ($R>0$) със значителна ($,410$) корелация – повишаването на признака „наследници” оказва значително влияние над възрастта, което е и статистически значимо (с ниво на значимост $p<0.01$); 3) признака „трудова заетост” има права зависимост ($R>0$) и значителна ($,503$) корелация, което е предиктор, че повишаването на признака „трудова заетост” оказва значително влияние над възрастта, което е и статистически значимо (с ниво на значимост $p<0.01$); и 4) признака „образование” има права зависимост ($R>0$) със слаба ($,057$) корелация – повишаването на признака „образование” оказва слабо влияние над възрастта.

Таблица 5. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Семеен статус	Наследници	Трудова заетост	Образование
Възраст	Корелация на Пиърсън	$,611^{**}$	$,410^{**}$	$,503^{**}$	$,057$
	Значимост (2-извадки)	$,000$	$,001$	$,000$	$,662$
	N	61	61	61	61
** . Корелацията е значима при ниво 0.01 (2-извадки).					

◆ По признака „семеен статус” (Таблица 6). Корелационният анализ сочи, че с: 1) признака „наследници” имат права зависимост ($R>0$) с умерена ($,312$) корелация – повишаването на признака „наследници” оказва умерено влияние над семейния статус, което е и статистически значимо (с ниво на значимост $p<0.05$); 2) признака „трудова заетост” имат права зависимост ($R>0$) със значителна ($,404$) корелация – покачването на признака „трудова заетост” оказва значително влияние над семейния статус, което е и статистически значимо (с ниво на значимост $p<0.01$); и 3) признака „образование” имат права зависимост ($R>0$) със слаба ($,053$) корелация – покачването на признака „образование” оказва слабо влияние над семейния статус.

Таблица 6. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Наследници	Трудова заетост	Образование
Семеен статус	Корелация на Пиърсън	,312*	,404**	,053
	Значимост (2-извадки)	,014	,001	,687
	N	61	61	61
** . Корелацията е значима при ниво 0.01 (2-извадки).				
* . Корелацията е значима при ниво 0.05 (2-извадки).				

◆ По признака „наследници” (Таблица 7). Корелационният анализ визира, че с: 1) признака „трудова заетост” имат права зависимост ($R>0$) с умерена (,236) корелация – покачването на признака „трудова заетост” оказва умерено влияние над наследниците; и 2) признака „образование” имат права зависимост ($R>0$) със слаба (,024) корелация – покачването на признака „образование” оказва слабо влияние над наследниците.

Таблица 7. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Трудова заетост	Образование
Наследници	Корелация на Пиърсън	,236	,024
	Значимост (2-извадки)	,067	,855
	N	61	61

◆ По признаците „трудова заетост” и „образование” (Таблица 8) има права зависимост ($R>0$) със значителна (,558) корелация – покачването на признака „образование” оказва значително влияние над трудовата заетост, което е и статистически значимо (с ниво на значимост $p<0.01$).

Таблица 8. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Образование
Трудова заетост	Корелация на Пиърсън	,558**
	Значимост (2-извадки)	,000
	N	61
** . Корелацията е значима при ниво 0.01 (2-извадки).		

Обсъждане и изводи. Образователното ниво на извършителите на убийства оказва сериозно влияние върху трудовата им ангажираност, която от своя страна влияе основно на техния интимен/семеен живот и в по-малка степен на поколението им, но семейната им среда е балансирана при наличието на наследници.

3. Резултати по тест ММРІ-2.

В изследването по психологическата методика се получи следните данни въз основа на статистическата обработка за двата пола изследвани лица.

По корелационният анализ на Пиърсън се констатираха следните изводи:

➤ **Психопатността** има статистически значима разлика (с ниво на значимост $p < 0,01$) и права зависимост ($R > 0$), и умерена/значителна корелация със следните скали (Таблица 9): „невротичност”, „спонтанна агресивност”, „реактивна агресивност”, „раздразнителност”, „емоционална лабилност” и „шизоидност”. Това ни презентира, че при умерено/значително покачване на скалата се повишават умерено/значително и другите скали. В психологически план това е индикация за абнормна личностна диспозиция на осъдените за убийства.

Таблица 9. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Невротичност	Спонтанна агресивност	Реактивна агресивност	Раздразнителност	Емоц. лабилност	Шизоидност
Психопатност	Корелация на Пиърсън	,576**	,442**	,563**	,425**	,472**	,348**
	Значимост (2-извадки)	,000	,000	,000	,001	,000	,006
	N	61	61	61	61	61	61

** . Корелацията е значима при ниво 0.01 (2-извадки).

➤ **Невротичността** има статистически значима разлика (с ниво на значимост $p < 0,01$) и права зависимост ($R > 0$), и умерена/значителна корелация със следните скали (Таблица 10): „спонтанна агресивност”, „реактивна агресивност”, „раздразнителност”, „емоционална лабилност”; докато при „шизоидност” нивото на значимост е с по-малък процент (с ниво на значимост $p < 0,05$). Това ни показва, че при увеличаване на скалата нарастват и другите скали. В поведенчески план данните маркират повишени негативни емоции достигащи до фрустрация и възможна проява на насилие/жестокост, и криминално поведение към околните.

Таблица 10. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Спонтанна агресивност	Реактивна агресивност	Раздразнителност	Емоц. лабилност	Шизоидност
Невротичност	Корелация на Пиърсън	,467**	,349**	,340**	,360**	,318*
	Значимост (2-извадки)	,000	,006	,007	,004	,013
	N	61	61	61	61	61

*. Корелацията е значима при ниво 0.05 (2 извадки).

**. Корелацията е значима при ниво 0.01 (2 извадки).

➤ **Спонтанната агресивност** има статистически значима разлика (с ниво на значимост $p < 0,01$) и права зависимост ($R > 0$), и умерена/значителна корелация със следните скали (Таблица 11): „реактивна агресивност”, „раздразнителност”, и „емоционална лабилност”. **Това ни визира, че при нарастване на скалата се увеличават и другите скали. В психологически аспект данните отбелязват завишени емоции с негативен уклон, които биха провокирали враждебни намерения към другите осъдени.**

Таблица 11. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Реактивна агресивност	Раздразнителност	Емоционална лабилност
Спонтанна агресивност	Корелация на Пиърсън	,435**	,338**	,390**
	Значимост (2-извадки)	,000	,008	,002
	N	61	61	61

**. Корелацията е значима при ниво 0.01 (2 извадки).

➤ **Реактивната агресивност** има статистически значима разлика (с ниво на значимост $p < 0,01$) и права зависимост ($R > 0$), и значителна корелация със следните скали (Таблица 12): „раздразнителност”, „емоционална лабилност” и „шизоидност”. **Това ни визира, че при покачване на скалата се увеличават и другите скали. В поведенчески аспект данните посочват повишено състояние на агресивни намерения към останалите осъдени.**

Таблица 12. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Раздразнителност	Емоционална лабилност	Шизоидност
Реактивна агресивност	Корелация на Пиърсън	,457**	,402**	,427**
	Значимост (2-извадки)	,000	,001	,001
	N	61	61	61
** . Корелацията е значима при ниво 0.01 (2 извадки).				

➤ *Емоционалната лабилност* има статистически значима разлика (с ниво на значимост $p < 0,01$ /Таблица 13) и права зависимост ($R > 0$), и значителна корелация със скалата „раздразнителност”; както и умерена корелация (с ниво на значимост $p < 0,05$) със скалата „шизоидност”. **Това ни визира, че при покачване на скалата се увеличават и другите две скали. Докато при скалата „социално себепредставяне” се представя, че има обратна зависимост ($R < 0$) и слаба корелация, което е индикация, че при увеличаване на емоционалната лабилност нивото на скалата „социално себепредставяне” спада макар и слабо. В психологически план това ни презентира, че осъдените за убийства се намират във враждебна за тях среда.**

Таблица 13. Корелационен анализ на Пиърсън.

		Раздразнителност	Шизоидност	Социално себепредставяне
Емоционална лабилност	Корелация на Пиърсън	,429**	,275*	-,054
	Значимост (2-извадки)	,001	,032	,678
	N	61	61	61
* . Корелацията е значима при ниво 0.05 (2 извадки).				
** . Корелацията е значима при ниво 0.01 (2 извадки).				

➤ *Шизоидността* има статистически значима разлика ($,390^{**}$), с ниво на значимост $p < 0,01$) и права зависимост ($R > 0$), и умерена корелация със скалата: „социално себепредставяне”. **Това ни посочва, че при нарастване на скалата нараства и социалното себепредставяне. В поведенчески аспект тези данни са индикация за наличие на самостоятелност в интеракциите и ангажиментите, и търсене на изолираност от околните осъдени.**

Изводи. Представените статистически данни ни презентират, че при повечето скали има положителна корелация, която ни дава следните психологически особености на извършителите на убийства и от двата пола: абнормна личностна диспозиция подчинена на повишени негативни емоции инициращи агресивни намерения, фрустрация, враждебност и възможна проява на насилие/жестокост, и

криминално поведение проявено към околните. Вследствие на враждебната за тях среда те търсят самостоятелност в ежедневните си занимания, където биха се чувствали по комфортно.

3.1. Диференциране по полов признак (Таблица 14).

Таблица 14. Разпределение на високите стойности по пол.

Скали	Мъже	Жени
Психопатност	24 ИЛ (53,3%)	8 ИЛ (50%)
Невротичност	23 ИЛ (51,1%)	11 ИЛ (68,8%)
Спонтанна агресивност	8 ИЛ (17,8%)	5 ИЛ (31,2%)
Реактивна агресивност	20 ИЛ (44,5%)	7 ИЛ (43,8%)
Раздразнителност	9 ИЛ (20,0%)	8 ИЛ (50%)
Емоционална лабилност	12 ИЛ (26,7%)	6 ИЛ (37,5%)
Шизоидност	25 ИЛ (55,6%)	7 ИЛ (43,8%)
Социално себепредставяне	26 ИЛ (57,8%)	8 ИЛ (50%)

Мъжкият пол има следните качества: с преобладаваща абнормна („психопатност” и „невротичност”) личностна диспозиция с изразена шизоидност (по данни и от интервю: със синдром на шизоидно личностово разстройство – „безчувствен” тип са 9 осъдени) и манипулативност (антисоциално поведение) в интеракциите. Тези особености показват наличие на лидерство съчетано с автономност, което при мнозинството от тях е елемент от користния им начин на живот и е приоритет в социален аспект с меркантилен уклон, а при други – на личностна незрялост. Предпочитат самостоятелните дейности. Някои от тях са със слаба комуникативност и иреални преживявания. Имат ограничена приятелска среда, която се дължи и на враждебната обстановка, в която пребивават. Претенциозни и упорити в начинанията. В нагласите им доминират когнициите особено това се отнася за възрастните, за разлика от младежите, за които са характерни емоциите. Изразяват демонстриране на собствените им способности, което при повечето се манифестира с цел прикриване на недостатъците на тяхната личност, а при други всяване на респект – по-този начин те изразяват криминалната си кариера, но същевременно и прикриват част от особеностите иницирали извършените от тях престъпления.

Жените имат следните личностни особености: изразената им невротичност се дължи на техните малоценностни черти, вина и депресивни състояния, а при някои личностна незрялост в междуличностните отношения. В нагласите им доминират емоциите пред когнитивния компонент. Притежават слаб идентитет и вградимост в интеракциите, както и адекватност в ситуациите. Имат

повишена чувствителност в интеракциите засягаща техния престиж или автономност и своенравното им поведение. Имат по-високо ниво на емоционални дефицити, защото те имат по-нисък праг на тревожност, на която се дължи спонтанната им агресивност подчинена на нисък самоконтрол, макар че може да бъде инициирана и от фрустрация и да достигне до враждебност и/или жестокост. Раздразнителността им е предизвикана от несподелянето на емоциите или чувствата им, които засягат тяхното достойнство. В поведенчески план са свръхчувствителни и имат фиксация върху негативните си преживявания и опит. **С наличие на синдром на шизоидно личностово разстройство са 2 осъдени: „безчувствен” и „усамотен” тип.**

4. Резултати по методиката за „Избор на ценности”.

Извършителите на убийства са презентирали, че максималният им брой ценности (характерни за тях) от въпросника е 57 (от 72). Дяловото разпределение по двете основни групи ценности при извършителите на убийства, което визира следните данни: 1) с **„терминални ценности”** са: 52 ИЛ (85,2%); и 2) с **„инструментални ценности”** – 9 ИЛ (14,8%). В изследването обръщаме специално внимание на ценностите **„семейство”** и **„приятели”**, за да могат да бъдат сравнени с другите методики, което ще ни даде представа за социалната вградимост на осъдените. От общия брой ценности на **най-значима за извършителите на убийства е ценността „семейство” – 38 осъдени (62,3%)**. Тези извършители на убийства се характеризират с мотивационни намерения за безопасност, хармония и стабилност, както в обществените отношения така и в интеракциите, и е значим елемент на социалната вградимост. **А на пета позиция е ценността „приятели” с 10 осъдени (16,4%)**. Притежават **„просоциални”** ценности основани върху потребността от привързаност и ефективност в ролевото противостоене.

По рангово място. Ценността **„семейство”** е маркирана от ИЛ и на **първо рангово място**, където са я отбелязали 20 осъдени (32,8%), което е белег, че мнозинството от ИЛ вероятно са отрасли в дисхармотична семейна среда. Докато ценността **„приятели”** е отбелязана само от 1 осъден, което е индикатор за ограничена подобна среда или дисхармонични отношения в такива интеракции. Този извод предполагаме, че се дължи на изолацията и враждебната среда, в която пребивават осъдените.

Разпределение по пол. Мъжката популация доминира над женската по относителните дялове и по двете ценностни ориентации. Същото се отнася и при вътрешно груповото разпределяне при **„терминалните ценности”**, но женската пък превъзхожда при **„инструменталните”**. Тези данни ни представят, че **жените изразяват в по-висока степен поведение ориентирано към търсенето на**

результати, постижения и успехи. Това е така, защото повечето от тях имат и способността да проявяват търпеливост в поетите задължения, и отговорности. За разлика от мъжете, които показват данни за доминиращ емоционален компонент в социалния им живот. Мъжете са: импулсивни, егоцентрични и на принципа „*тук и сега*”, и са по зависими от обкръжаващата ги среда.

Ценността „*семейство*” е характерна за 30 осъдени от мъжки пол (49,2%) и 8 от женски (13,1%). Тази значима разлика над 3:1 в полза на мъжете се отнася само до относителния дял между половете, докато при вътрешно-полово разделяне съотношението е по-малко, където мъжката извадка е 66,7%, а женската е 50%. Тези данни ни презентират, че мъжкия пол бележи превес при ценности ориентирани към традицията и сигурността в обществото, каквато е семейството.

По рангово място. Ценността „*семейство*” е презентирана от осъдените и на първо рангово място, където са я визирали 17 мъже и 3 жени. Въз основа на тези данни можем да твърдим, че само тези извършители на убийства са живеели или продължават да имат добри междуличностни отношения в семеен аспект. Ценността „*приятели*” е характерна повече при мъжката извадка (9 осъдени) в сравнение с женската (1 осъдена), което е показател, че мъжете ценят и изграждат приятелски отношения, за разлика от жените. Но все пак въз основа на тези данни по двете ценности твърдим, че мнозинството от осъдените живеят в дисхармонична социална среда, която поражда и изолиран начин на живот.

4.1. Резултати по видовете ценностна ориентация.

Мнозинството от извършителите на убийства изразяват повече ценности свързани с емоциите (над 58% в Таблица 15) – „*инфантилно-алтруистична*”, „*хедонистично-егоцентрична*” и „*егоцентрично-приключенска*”). Тези данни ни презентират личности, които ги представят като зависими от непосредственото им обкръжение, с емоционални дефицити и ниски възможности за противостоене, чрез което ни демонстрират, че не са претенциозни (повечето от тях) по отношение на околните, но избягват натоварванията и допълнителните ангажименти. Стараят се да отхвърлят намесите на социума, който може да им наложи някакви ограничения. Около 1/3 („*делово-прагматична*” и „*автономно-егоцентрична*”) от осъдените за убийство презентират делова организираност и начин на живот ориентиран към реализиране на амбиции и стремежи, но част от лицата са предразположени към претенциозност, прекалена твърдост, конфликтност не само в комуникативен план, но и при интеракциите, което е предпоставка за затруднена вградимост в обществените отношения.

Таблица 15. Дялово разпределение по ценностни ориентации.

ЦЕННОСТНА ОРИЕНТАЦИЯ	N (%)
Инфантилно-алтруистична	24 (39,3%)
Автономно-егоцентрична	11 (18%)
Хедонистично-егоцентрична	10 (16,4%)
Делова-прагматична	9 (14,8%)
Деструктивно-нигилистична	4 (6,6%)
Егоцентрично-приключенска	2 (3,3%)
Агресивно-егоцентрична	1 (1,6%)

Разпределение по пол. Потвърждава се горепосочения извод, че мъжката популация преобладава над женската въз основа на относителен дял. Мъжете доминират при 4 от 7 вида ценностни ориентации, които са насочени към търсенето на емоционална подкрепа, подчиняемост на околните, демонстриране на субординация и конформизъм спрямо надзорния и административния състав в затвора с цел избягване на евентуални проблеми, както и дисциплинарни санкции. А женската извадка презентира, че превъзхожда мъжката при ценностните ориентации, в които поведението им е ориентирано към организиране и осъществяване на поставените цели, като **асоциалният елемент е по-изразен при мъжете.**

5. Резултати по самооценката.

Извършителите на убийства от мъжката група превъзхождат женската по относителните дялове по всичките дименсии. Този превес не е статистически значим (Таблица 16) при сравнението на отделните нива на самооценката при повечето скали. А значима статистическа разлика има **само при нивата:** 1) жените ($\beta^3 = -1.0616$, $p > 0,01$), което е границата между „самоценка 3 и 4“; и 2) при мъжете – ($\beta^9 = -1,6687$, $p > 0,01$), границата между „самоценка 9 и 10“. **Признакът „пол“ влияе ($\beta < 0$ или $\beta > 0$)** върху самооценката при средното ниво на самооценките (β^3 ; β^6 и β^8) и при двата пола, докато между средна (β^7) и висока (β^9) ставка се среща само при мъжете. **Изведените стойности на регресионния коефициент ($\beta^3 < 0$)** и при двата пола ни маркира, че ако методиката е била от дихотомен тип полът влияе върху самооценката.

Таблица 16. Разпределение на самооценката по 10-те скали по пол.

МЪЖЕ				ЖЕНИ			
β^1	p^1	β^6	p^6	β^1	p^1	β^6	p^6
3.6269	0.0068	-1.5210 ^a	0.0942	0.0853	0.9020	-0.4628 ^a	0.4619
β^2	p^2	β^7	p^7	β^2	p^2	β^7	p^7
0.7941	0.4444	-2.8611 ^a	0.0126	0.6333	0.4806	0.1894	0.7929
β^3	p^3	β^8	p^8	β^3	p^3	β^8	p^8
-2.0325 ^a	0.0181	-1.3520 ^a	0.1648	-1.0616 ^a	0.1137**	-0.7148 ^a	0.3019
β^4	p^4	β^9	p^9	β^4	p^4	β^9	p^9
0.4259	0.6680	-1.6687 ^a	0.1305**	0.0826	0.9089	0.8658	0.2258
β^5	p^5			β^5	p^5		
0.2159	0.8129			0.6862	0.2323		

Забележка: ^a $\beta < 0$. ** $p > 0,01$. * $p < 0,01$.

Извършителите на убийства попадат и в трите типа самооценки като подредбата е по относителен дял: 1) „автономно-егоцентрична” – преобладаващата част от осъдените се **представят с високи стойности**. Тази характеристика ни презентира, че лицата притежават делова насоченост и организирано поведение ориентирано към търсенето на резултати и постижения. Имат необходимите им способности за умело и търпеливо отстояване на поетите изисквания и намерения. Способни са да проявяват умерена упоритост за вземане на ефективни решения, на които се дължат успехите им в поемането на отговорност и мотивиран риск; 2) „социално-комуникативна” – мнозинството от изследваните лица демонстрират **високи стойности** („семейство” – 62,3%) и **значимо ниво при нормата** („приятели” – 67,2%). В този тип се идентифицират лица, които са ориентирани към изпълнителни функции обусловени от прецизност, коректност и търпение при реализиране на поставените изисквания. По този начин те се стараят да избягват неуспехите. Притежават добри комуникативни умения, способности за общуване и ролеви репертоар, които да иницират коопериране и екипна дейност; и 3) „сетивно-хедонистична” – с **високи стойности при нормата** („щастие” – 62,3% и „здраве” – 49,2%). При тези лица се наблюдава ориентация към спокоен изпълнен със сигурност и комфорт начин на живот, при който се избягват рискове, възможни грешки и отговорности. Емоционалният компонент доминира над когнитивния. Отхвърлят всякаква евентуална намеса на социума, която може да им наложи някакви ограничения. Липсва им самостоятелност и лидерски умения за потребност от постижения.

При „социално-комуникативния” тип около 10% от осъдените се наблюдава крайно ниска самооценка при параметрите „семейство” и „приятели”, което показва липса на социална адаптивност в обществените норми, която се дължи на: 1) личностна/емоционална незрялост на осъдените; 2)

неефективни комуникативни умения в съчетание с липсващи емпатични способности. Тези негативни особености на осъдените генерират враждебни нагласи към околните.

6. Резултати от анкетния въпросник.

Преживялите насилствени действия от извършителите на убийства ги описваме в две категории: **пострадали и свидетели**. И в двете категории разграничаваме пет вида насилие проявено към тях: „заплахи”, „удари с ръце (шамари и юмруци)”, „побой” и нападения с нож/огнестрелно оръжие.

6.1. Преживяно домашно насилие.

Относителният дял на анкетиранияте представили данни е в диапазона 23% до 37,7% от извадката. А делът на осъдените за убийства, които не са представили данни за представеното насилие преобладава при свидетелите (72,1% – 77%) в сравнение с жертвите (62,3% – 70,5%).

Сравнителна характеристика (описана подробно в Приложение 3). Пострадалите от трите типа насилие в дома им са с по-изразен относителен дял от свидетелите. Мъжката извадка има превес при потърпевшите на „заплахи” и „удари с ръце” и в двете категории; а женската преобладава само при жертвите на „побой”, за разлика от мъжете, които са били повече при очевидците.

При честотата на преживяното насилие (по относителен дял на осъдените) данните са: 1) **ежедневни** – повечето жертви са жени, а свидетелите – мъже; 2) **чести случаи** – преобладават пострадалите жени, а мъжете при очевидците; и 3) **инцидентни прояви** – основно пострадалите и свидетелите са от мъжката популация. **Женската популация е жертва преди всичко на насилие от страна на бащата и съпруга, но са очевидци основно на насилствени прояви от бащата към майката.** Докато при мъжкия пол – пострадали и свидетели на насилствени деяния от страна на бащата. Еднофакторният ANOVA представи, че има статистически значима разлика между двата пола само при „*пострадали от заплахи в дома им*” (Таблица 17). Този извод е въз основа на $F=5.4422$, $MSE=0.5104$, $p > 0,1$.

Таблица 17. Сравнение по пол (ANOVA).

Пострадали от заплахи в дома им	Степени на свобода (df)	Междугрупова сума на квадратите (SS)	Среден квадрат (MS)	Отношения (F)	P
Между групите (Groups)	1	2.7778	2.7778	5.4422	0.0330**
Вътре в групите (Error)	16	8.1667	0.5104		
Общо (Total)	17	10.9444			

Забележка: ** $p > 1$. * $p < 0.1$.

6.2. Преживяно насилие в училище.

Относителният дял на анкетираните представили данни е в диапазона 3,2% до 32,8%. А делът на осъдените за убийства, които не са представили данни за презентираното насилие преобладава при жертвите (83,6% – 96,8%) в сравнение със свидетелите (67,2% – 77%).

Сравнителна характеристика (описана подробно в Приложение 3). Пострадалите от насилствени действия в училищна среда са значително по-малко от свидетелите по относителен дял. И в двете категории превъзхожда мъжкият пол.

При честотата на преживяното насилие (по относителен дял на осъдените) данните са: 1) **ежедневни** – жените имат превес и при двете категории: пострадали и свидетели; 2) **чести случаи** – срещат се само при мъжката извадка като при потърпевшите превес имат „ударите с ръце”, а при очевидците – „заплахите” и „ударите с ръце”; и 3) **инцидентни прояви** – основно жертвите и свидетелите са от мъжката популация и при трите вида насилие. **Извършителите на насилствените деяния са съученици на осъдените.** Еднофакторният ANOVA презентира, че има статистически значима разлика между двата пола само при (Таблица 18): 1) „Потърпевши от удари с ръце в училище” – $F=14,6286$, $MSE=0.1944$, $p > 0,1$.; и 2) „Свидетелите на побой в училище” – $F=5.0420$, $MSE=0.4359$, $p > 0,1$.

Таблица 18. Сравнение по пол (ANOVA).

Параметър	Среден квадрат (MS)	Отношения (F)	Значимост (Sig.)
Потърпевши от удари с ръце в училище	0.1944	14.6286	0.0051**
Свидетели на побой в училище	0.4359	5.0420	0.0444**

Забележка: ** $p > 1$. * $p < 0.1$.

6.3. Преживяно насилие в общността/квартала.

Относителният дял на анкетираните представили данни е в диапазона 8,2% до 23%. А делът на осъдените за убийства, които не са представили данни за представеното насилие преобладава при жертвите (77% – 91,8%) в сравнение със свидетелите (67,2% – 80,3%).

Сравнителна характеристика (описана подробно в Приложение 3). Пострадалите от насилствени прояви в общността са по-малко от очевидците по относителен дял. И при трите вида насилствени прояви преобладава мъжката извадка.

При честотата на преживяното насилие (по относителен дял на ИЛ) данните са: 1) ежедневни – женската група има превес, както при пострадалите така и при свидетелите; 2) **чести случаи** – среща се само при мъжката група – пострадали и очевидци; и 3) **инцидентни прояви** – превес има мъжкия пол и при трите форми на насилие – потърпевши и свидетели. **Извършителите на насилствените деяния в мнозинството (по често при мъжете) от случаите са познати, следвани от приятели, съседи и непознати.** Еднофакторният ANOVA показва, че има статистически значима разлика между двата пола само при (Таблица 19): 1) „Потърпевши от удари с ръце в общността” – $F=2.9630$, $MSE=0.3600$, $p > 0,1$; и 2) „Свидетели на заплахи в общността” – $F=6.5789$, $MSE=0.4222$, $p > 0,1$.

Таблица 19. Сравнение по пол (ANOVA).

Параметър	Среден квадрат (MS)	Отношения (F)	Значимост (Sig.)
Потърпевши от удари с ръце в общността	0.3600	2.9630	0.1159**
Свидетели на заплахи в общността	0.4222	6.5789	0.0281**

Забележка: ** $p > 1$. * $p < 0.1$.

6.4. Преживяно насилие от нападения с нож.

Относителният дял на анкетираните представили данни е в диапазона 13,1% (свидетелите) до 24,6% (жертвите). Делът на осъдените, които не са представили данни за визираното насилие е по-малък при пострадалите 75,4% в сравнение със свидетелите 86,9%.

Сравнителна характеристика (описана подробно в Приложение 3). Пострадалите от нападения с нож са с по-голям относителен дял от свидетелите на подобни атаки. Мъжката група имат превес над женската и в двете категории.

При честотата на преживяното насилие (по относителен дял на изследваните лица) **данните са:** 1) **ежедневни** – пострадали само при мъжката група; 2) **чести случаи** – среща се само при мъжката група – очевидците, а при жертвите нивото е по-равно разпределено между половете; и 3) **инцидентни прояви** – превес има мъжкия пол като потърпевшите са повече от свидетелите. Същото съотношение се отнася и за женския пол. **Еднофакторният ANOVA показва, че няма статистически значима разлика между двата пола.**

6.5. Преживяно насилие от нападения с огнестрелно оръжие.

Относителният дял на анкетираните представили данни е в диапазона от 13,1% (свидетелите) до 23% (жертвите). Делът на осъдените, които не са представили данни за посоченото насилие е по изразено за очевидците (86,9%) в сравнение с пострадалите (77%).

Сравнителна характеристика (описана подробно в Приложение 3). Жертвите на нападения с огнестрелно оръжие са с по-голям относителен дял от свидетелите на подобни атаки. Мъжката популация превъзхожда женската и в двете категории.

При честотата на преживяното насилие (по относителен дял на осъдените) **данните са:** 1) **чести случаи** – среща се само при пострадалите и нивото е по-равно разпределено между половете; и 2) **инцидентни прояви** – превес има мъжкия пол като потърпевшите са повече от свидетелите. Същото твърдение се отнася и за женския пол. **Еднофакторният ANOVA индикира, че липсва статистически значима разлика между двата пола.**

Изводи. Въз основа на количествените данни можем да твърдим, че основният фактор генериращ насилие при извършителите на убийства, който дава отражение на тяхната личностна, емоционална и социална вградимост в обществените норми е дисхармоничната им семейна среда, и в значително по-малка степен влияние оказва извън семейната среда (училищна и квартална). Но все пак насилието в училищната и кварталната среда влияят не само върху образователния ценз на извършителите на убийства, но и върху възпитанието, ценностната ориентация и начина на живот на лицата. Тези две среди при някои от осъдените са изградили асоциално поведение, користна целенасоченост в интеракциите, употреба/злоупотреба с алкохол/амфетамини. При 1/6 от осъдените се констатира, че са живеели в дисбалансирана социална среда (семейна, училищна и общност). Съгласно представените по-горе данни извършителите на убийства са били нападани с нож по-често, отколкото с огнестрелно оръжие.

Обсъждане и изводи. При сравнението на получените психологически данни на индивидуално ниво можем да твърдим, че **при мнозинството от изследваните лица и от двата пола посочените прояви на насилие са оказали значимо влияние иницирало психични и поведенчески разстройства** – с повишена тревожност и нежелание за общуване. Тези особености са предпоставка за трудности в процеса на социализация, изразяващи се в страх от близост и обвързване с други хора. При определени условия виктимизирането ги е изградило податливи на: 1) криминогенни влияния, и 2) изолиране от другите. Тези особености са иницирали и криминалния акт. **Преживяването от тях насилие може да предизвиква протестни реакции, свързани с намерение за причиняване на болка и вреда на околните.** Посочените личностни и поведенчески особености на осъдените са основен елемент възпрепятствал тяхната емоционална и личностна социализация, и интеграция в обществото.

ГЛАВА IV. ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРОФИЛИ НА ИЗВЪРШИТЕЛИ НА УБИЙСТВА.

В настоящото изследване извършителите на убийства покриват всичките профили използвани в нашата страна, като **по американската класификация представихме данни в четири основни психологически профили.** С най-голям относителен дял (59%) са извършителите на убийства при **„словесен спор/конфликт”**, при които мъжкият пол има превес над 4:1 към женският; следвани от осъдените за убийства в **„семейна среда”** (23%), с еднакво разпределение между половете; следват ги извършителите на **„тежки убийства”** (9,8%) – по-често срещан при мъжката извадка (в съотношение 5:1); и последни са осъдените за убийства за **„запазване на наследство”** (8,2%), преобладава мъжката група (в съотношение 4:1). С **най-значим процент за женския пол (по 7 лица /43,8%/) са първите два основни профила.** Тези данни за извършителите на убийства и от двата пола са индикация, че **извършените престъпления са следствие от преобладаващата абнормна личностна диспозиция на осъдените,** която не е довела до организираност на насилствените деяния, а **те са били подчинени на ситуационната динамика** (независимо от това какви са били отношенията между извършителите и жертвите), **в която поведението на осъдените е било под въздействие на преживяване на повишен ситуативен стрес (състояние на ярост и/или неконтролируеми емоции) от изразена възбуда и слаб самоконтрол.** Тези личностни особености са иницирани от следните личностни характеристики: холеричен темперамент; израстнали, и живяли в дисхармонична семейна среда; изразена шизоидност и манипулативност в интеракциите достигащи до претенциозност, и упоритост в начинанията им; безотговорни и егоцентрични в социален аспект; предпочитат самостоятелните дейности; някои от тях са със слаба комуникативност и иреални преживявания; дисбалансирана самооценка, която е следствие от

слаб идентитет и личностна незрялост довела до затруднения в междуличностните им отношения; имат повишена чувствителност в интеракциите засягаща техния престиж или автономност и своенравното им поведение; притежават по-високо ниво на емоционални дефицити, за което е характерно и посоченият от тях вид ценностна ориентация; зависимост към алкохол и/или амфетамини; изразяват демонстриране на собствените им способности, което при повечето се манифестира с цел прикриване на недостатъците на тяхната личност (малоценностни черти, ригидност, вина и депресивни състояния); в поведенчески план са свръхчувствителни и имат фиксация върху негативните си преживявания и опит.

При профилите съгласно класификацията на ГДИН се получиха следните данни:

✓ **Мъжка популация.** При мъжете се наблюдава минимален превес на профила *„акмулиращ афект“*, в който попадат 23 ИЛ (в субпрофилите: *„интравертиран-шизоиден“* – 18 ИЛ и *„емотивен – парадоксален“* са 5 ИЛ), а във втория *„ситуативно-импулсивен“* – 22 ИЛ (в субпрофилите: *„застоен“* – 16 ИЛ и *„възбудимо-експлозивен“* са 6 ИЛ).

✓ **Женската популация.** Доминират *„деликтвентите с невротични отклонения“* – 9 ИЛ; следвани от 2 профила с по 3 ИЛ: *„неадекватен-агресивен деликвент“* и *„социализиран, субкултурален“*; и в последния профил попада 1 жена – *„несоциализиран деликвент“*.

Най-често използваният инструмент за извършването на убийство и при двата пола са тъпите предмети, следва хладно оръжие; брадва; огнестрелно оръжие; юмруци и ритници.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

I. ИЗВОДИ.

1. Проблематиката, свързана с криминалното поведение на осъдените за убийства се нуждае от задълбочено и системно осмисляне. Психологическите аномалии и деформации в междуличностните отношения довели до подобно деяние – често пъти не могат да бъдат визирани еднозначно и константно, защото **престъпленията им се дължат основно на негативните социално-икономическите условия, в които се намира нашата страна (както и в САЩ) в съчетание с дисхармонични интеракции.** По тази причина над 1/3 от представената популация са извършили убийства само по користи подбуди.

2. Изследванията на генетичните, психологическите и поведенческите характеристики са индикатор за времева индивидуална/групова предразположеност към извършване на престъпления,

интеракциите и социалните фактори трябва да изискват разглеждане и обясняване на причините довели до криминалното им поведение. **Криминалните психолози ясно определят, че не всички индивиди с мозъчни увреди, жертви на малтретиране и с личностови разстройства са с криминални наклонности.** Често психологическите модели на криминалното поведение са много полезни с обясненията и прогнозирането му.

3. Психодиагностиката по отделните типологии извършители на убийства базиращи се на анализ на криминалното поведение произтичат от тяхната историческа значимост и приложение за нашата самостоятелна цел за разбирането на отделните типове криминално поведение в социален и ситуационен аспект. Психологическите модели на криминалното поведение са много полезни в работата на профайлърите с обясненията и прогнозирането му въз основа, на което правораздавателните и правозащитните органи могат успешно да използват паралелно към резултатите от други научни области. **Психологическите профили на извършителите на убийства в България се нуждаят от иновативни подходи и от интердисциплинарен психологически анализ реализиран с нужната актуалност и задълбоченост, което ще генерира бъдеща превенция.** Това според нас се налага, поради това, че над 25 години (от 1989 г.) се използват едни и същи психологически инструментариуми с осъдените за убийства, които се представят от описаните изследователи бакалаври (и публикации) в теоретичен и/или практичен план, което инициира повтаряемост на почти едни и същи социални/личностни групови профилни характеристики и подобие на изведените от тези изследователи хипотези, което игнорира обективността и прецизността на психологическият/те профил/и, която рефлектира и върху превенцията на криминалното им поведение, чиято основна цел трябва да е ефективната (актуална) корекционно-терапевтична програма, а не идейно-възпитателната дейност от края на 80-те години, защото все пак държавата ни вече не живее през социализма, където доминираща е социалната политика, а в капитализъм подчинен на либералната демокрация.

4. Криминализирането в ранна възраст. Те извършват престъпни деяния от една страна, **поради личностна** (егоцентричен тип мотивация) **и емоционална незрялост** (негативен Аз-образ и дисбаланс на функционираща самооценка в съчетание със злоупотреба с алкохол и/или употреба на амфетамини), а от друга поради **липса на адекватно влияние на социално-приемливо за тях поведение.** Те са **резултат от дисхармоничен социален идентитет инициран от влошени социални** (основно семейни и приятелски, и по-малко училищни, и общностни) **отношения в съчетание с нисък образователен ценз и слабата професионална реализация.** **Посочените негативни особености са характерни по-слабо при възрастните** (дисбаланс в семейството в съчетание с употреба на алкохол,

както и влошени междусъседски отношения) и **повече при младите** (до 36 год. възраст), **които потвърждават възрастта, за която са характерни асоциалните** (с употреба на амфетамини) **и антисоциалните прояви, макар, че превес имат осъдените от ромския етнос** (и при двата пола). Презентираните интегративни личностни образувания получават израз в обществено-опасни поведенчески модели и продължаваща криминална кариера, особено при осъдените от мъжката извадка с минали присъди за насилствени деяния (хулигански прояви и грабежи).

5. Образователният ценз на осъдените за убийства е различен. Преобладаваща (над 55%) част от групата е с под средно образование (основно, начално и незавършено начално), следват тези със средно и средно специално образование. **Преобладаващата част от осъдените са във възрастта от 23 до 40 годишна възраст и при двата пола.** Над 60% (37 ИЛ) от извършителите на убийства са работили и притежават професионална квалификация/занятие, а безработните с почти трайна липса на трудова заетост са под 40% (24 ИЛ), която да осигури екзистенциалния минимум за оцеляването им в обществото, което е било индикатор на конфронтацията в интеракциите. С цел придобиване и повишаване на професионалната квалификация (съгласно европейските директиви) в затвора са се организирали и се провеждат подобни курсове, които са допълнени с изучаването на английски език (3 пъти седмично по 2 учебни часа), независимо от образователния ценз на осъдения/ата, както и използването на компютърна техника. Тези форми на обучение са основната превантивна мярка в ГДИН.

6. Изолацията е източник за катализиране на проблемите в личностната сфера и психичното здраве на извършителите на убийства. Изследването показва изключително тревожна картина на проблеми в личностната сфера на осъдените – **враждебни нагласи, шизоидност, агресивно поведение, отсъствие на умения за справяне с гнева; за разбиране на своите проблеми, за осмисляне на евентуалните последици от тяхното поведение.** При някои от тях се **наблюдава изразена устойчива организираност съчетана с лидерски умения по отношение планирането на техния асоциален и/или антисоциален начин на живот.** Съществената роля при формирането на криминалното поведение е ролята на социалните въздействия (като негативен фактор – криминалното обкръжение, като позитивен – терапевтичните програми) моделиращи това формиране. При тях преобладава дисбалансираната семейна среда и дисхармонията в приятелски, и междуличностен план. Посочените отрицателни личностни характеристики при някои от осъдените са вследствие и от трудната социализация между отделните ИЛ, която генерира конфликти. **Но все пак цялата популация няма лишения от материално-битов характер** (от 05.01.2010 г.) и медицинско обслужване (вкл. имат здравноосигурителни вноски от момента на задържането им – 23.04.2010 г.), за които могат да им

завидят законопослушните граждани. Тези условия при извършителите на убийства са въз основа на спазването на **Европейските правила за затворите** (от 11.01.2006 г). Някои от извършителите на убийствата особено от мъжки пол се облагодетелстват от посочените европейски директиви (държавната издръжка) и използват затвора като безплатен хотел/пансион с всичките му предимства пред изпълнения с несигурност живот сред обществото. **През този век** (от 2004 г.) **третирането на осъдените значително беше подобро по отношение на корекционно-терапевтичните програми** (когнитивно-поведенчески модел), през които преминават и извършителите на убийства. **Тези мерки** (вкл. повишаването на образователния ценз) **на третирането на осъдените, сред които и извършителите на убийства** (мъже и жени) **презентират високия професионализъм на служителите** (отдел „*Научно-приложна и учебна дейност*” и инспекторите по социална дейност /психолози, педагози и юристи/ – осигуряват по-добро ниво на индивидуалната сигурност /защита на здравето и живота/ на осъдените от евентуални насилствени действия /убийства/ от техните съкилийници) **в управлението на затворната система в България, за разлика от персонала** (някои щати) **в САЩ**. Тези терапевтични действия от психолозите осъществяват необходимата първична и вторична превенция на поведенческите проблеми и в частност криминалното поведение на осъдените за убийства.

II. ПРЕПОРЪКИ.

1. Организационни:

✓ **Да бъде изграден/а проект/програма за заетост на младежката част от мъжката извадка със социално-приемливи занимания и дейности, чрез които да се създават/стимулират умения** (когнитивни, морални и социални) **за носене на отговорност по поставени цели и задачи.**

✓ **Осъвременяване на методиките за изследване на психодиагностика на криминалното поведение на осъдените за убийства от изследователя/ите, което ще е принос не само към актуалността на проблема и научна стойност, но и към неговата психологическа, и личностна задълбоченост, и превенция.**

✓ **Трудовата заетост** в затвора е една от основните позитивни неща в характеристиките за осъдените особено при женската извадка, която отчасти липсва при мъжката популация. Тя дава възможности за ресоциализация и интеграция в свободното общество.

✓ **Изследванията по проблематиката** е желателно да имат продължение, защото престъпленията, каквито са убийствата са свързани с мярката за оценяване на социалния и моралния стандарт на всяка една нация.

ПРИНОСНИ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

1. Изграждането на обобщен профил на извършителите на убийства и от двата пола чрез наблягане на психологическата характеристика в ситуационен аспект и съгласуване на българската класификация за профили на убийства на ГДИН с американската класификация на престъпленията на ФБР. Разграничение по видовете профилиране и предложени препоръки за корекционно-терапевтична интервенция по профилите използвани от ГДИН.

2. Подробно изложение на психодиагностичните аспекти при отделните извършители на убийства и препоръки целящи организационна насока с превантивен характер основан на: 1) психологическа задълбоченост на профила на осъдените на тези престъпления; 2) дейности за по-ефективна интеграция и ресоциализация в съвременното общество.

3. Въз основа на критичен анализ на отделните обяснителни модели чрез синтез на литературни източници и теории се обособиха различни поведенчески и психологически характеристики на извършителите, което помогна за изготвянето на психологическият им профил.

4. Изготвена е и психодиагностика на извършители на убийства по приключени дела (НОХД) от Софийски градски съд с цел търсенето на сходство на деянията (ситуация, лични отношения между извършителя на убийството и умъртвеното лице, способности на извършване на криминалният акт и психологически инструментариум) с изследваните лица, които бяха обект на емпиричното изследване, което е иновация в изследователски и практически аспект.

5. Приложен е сравнителен теоретичен и емпиричен анализ по полов признак на осъдените по използваните психологически методики, както и по социално-демографските им признаци. Описание на взаимоотношенията (семейни, приятелски, познати и случайни) между извършител и жертва в психологическите профили на извършителите на убийства, и от двата пола.

6. Предложен е мултидисциплинарен модел на изследване на личностните и социалните характеристики на извършителите на убийства чрез подробен анализ на тяхното поведение, мотиви, ценности и подбуди. Тези резултати ще подпомогнат разгръщането на нови изследователски проекти и практическа психодиагностична дейност за в бъдеще.

ПУБЛИКАЦИИ

1. Публикации по темата на дисертацията:

1) **Герговски, М.** (2008). Личностно-психологически особености на осъдените за убийство и пенитенциарното им третиране. В сб: „Криминологията в България в периода на преход”. Изд. на Българска асоциация по криминология и Академия на МВР. София. Стр. 208-219.

2) **Герговски, М.** (2013). Психодиагностика престъпное поведение и оценка риска лиц, виновных в убийствах. Вестник Карагандинского университета, Серия „Право”. № 3(71)/2013. КарГУ, Казахстан.

3) **Герговски, М.** (2017). Психодиагностика на криминалното поведение на извършителите на убийства. Сборник научни доклади. VIII Национален конгрес по психология в София 3-5 ноември 2017 г. Стр. 1124-1137. <https://bpspublic.files.wordpress.com/2017/11/ncp2017.pdf>

4) **Герговски, М.** (2017). Ценностната ориентация и самооценката при извършителите на убийства от двата пола. Сборник научни доклади. VIII Национален конгрес по психология в София 3-5 ноември 2017 г. Стр. 1113-1123. <https://bpspublic.files.wordpress.com/2017/11/ncp2017.pdf>

5) **Герговски, М.** (2018). Психодиагностика на криминалното поведение на извършителите на убийства: Теоретични аспекти, Част I. Учебник за ВУЗ. Изд-во „Албатрос”. Варна, под печат.

6) **Герговски, М.** (2018). Психодиагностика на криминалното поведение на извършителите на убийства: Осъдени лица, Част II. Учебник за ВУЗ. Изд-во „Албатрос”. Варна, под печат.

7) **Gergovsky, M.** (2014). Psychological diagnosis of the criminal behavior and risk assessment among homicide (men and women). Вестник Карагандинского университета, Серия „Право”. № 2(74)/2014. КарГУ, Казахстан. Стр. 49-55. http://vestnik.ksu.kz/files_vestnik/Law/Law_2_74_2014.pdf. <http://articlekz.com/en/article/14439>.